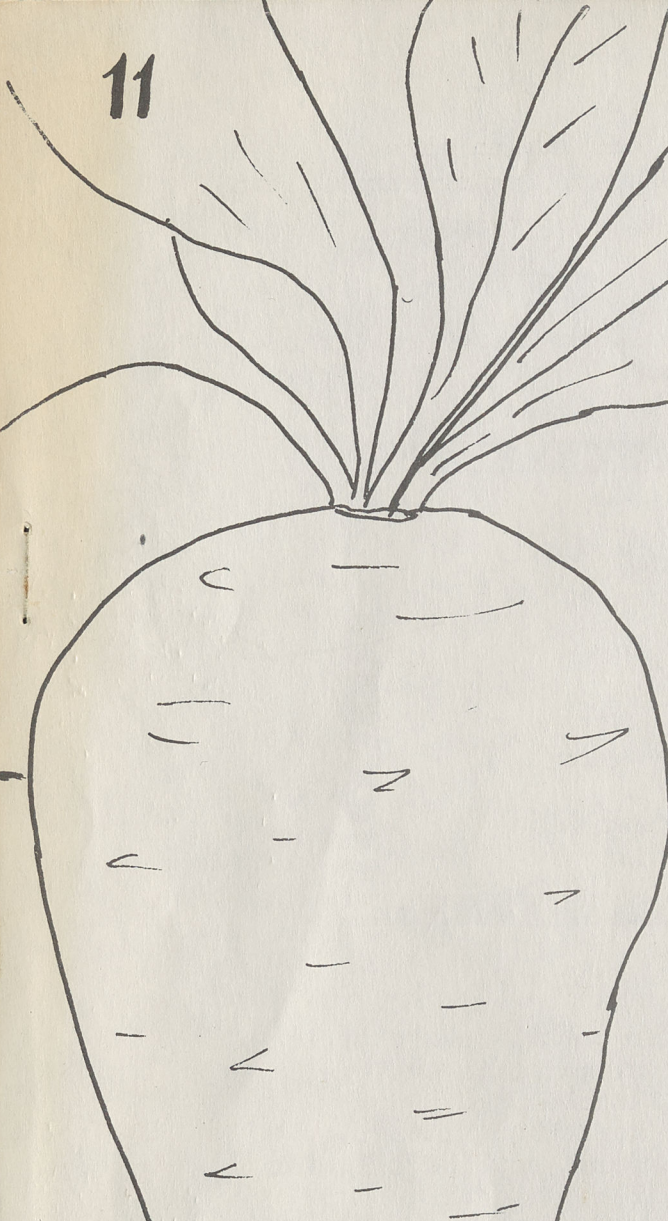

ROVBLADET

Medlemsblad 3/82
från
HEDESUNDA HEMBYGDSFÖRENING
Tel. 0291/10856

Redaktionskommitté:

Henning Persson - Nancy Gustavsson
Ingvar Lund

SYFÖRENING HOS FRU SJÖLUND I SUNDBY
FÖR 50 ÅR SEDAN

Sittande: Brita Lund (Anders-Lars mor), Brita Jonsson (Forspans Brita), Margret Sundin, Elise Sjölund, Anna Skoglund
Stående: Maria Jonsson (Anders-Mats Mari), Maja Sundin, Anna Svedlund, pastor Mouchard, Johanna Åkerman (Onils Johanna), Stina Larsson (Lars-Anders Stina), Karin Persson (Hell-Karin), Anna Vestring (Tull-Anna), Alice Larsson, Linnéa Larsson.

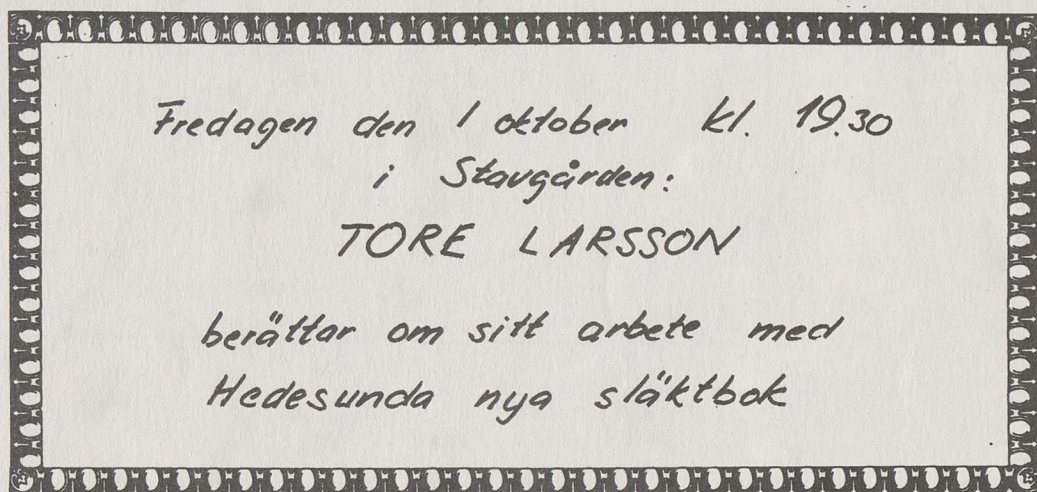
Hembygdsföreningen har flyttat sin expedition och har nu adress
Södra Gävlevägen 35, 810 40 HEDESUNDA (NTO-lokalen, ingång norra sidan).

Telefonnummer och öppettider är oförändrade: Tel. 0291/10856
måndag - fredag kl. 12 - 16

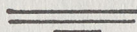
Gäller det uthyrning av Stavgården: ring tel. 10571,
Karin Henriksen (Per-Nirs Karin).

Kassör Nancy Gustavsson, tel. 10332.

Ingvar Lunds bostad, tel. 10445.

Vi påminner om att vi har en pärm med uppgifter om alla som dött i
Hedesunda under åren 1688 - 1862. Den har iordningstänkts av Tore
Larsson i samband med hans forskningar för släktboken.
Intresserade är välkomna under öppettider att komma och titta i
pärmerna. Det finns ytterligare ett par exemplar, som ställts till för-
fogande för utlåning på kortare tid till enskilda personer.

Något från cykelns barndom.

Erik Persson född hos Jönsses i Landa 1842 tog kontakt med en
annonsör om cyklar i Aftonbladets Halveckoupplaga i detta sekels
början. Två utkast om förfrågan finnes bevarade vilket speglar den
tidens syn på cyklar av en äldre person vilken betraktade den som
en nyttighetsvara och ej passade för onödig åkning.

De omtalade brevutkasterna har följande lydelse:

Herr Erik Nordling 10 Köpmanstorg Stockholm

Jag har länge tänkt på det här. Jag har sett i en annons om cyklar
för bra pris men tvivlar på dem att man skall ändå bli bedragen.
Den som köper billigt han köper sämst.

Jag ber om ursäkt för jag skriver efter. Jag ser i en annons i Af-
tonbladet om cyklar både dam och herr årets modell. Dito begagnade,
förfallna panter bortslumpas från 25 till högra pris då 5 a 10 kro-
nor medföljer. Ursäkta jag har inget förtroende att lämna något på
förhand. Jag har länge tänkt på en 25 kronors cykel hur den skulle
se ut. Är han brukbar så han kan begagnas då är jag tacksam.

Ungdomen på vår ort de köper på avbetalning dyra cyklar, åker i
onödan och förstör dem det är ett stort elände.

Om några ståndspersoner i Hedesunda på 1700-talet.
 Vad några bevarade handlingar kan berätta.

År 1768 sålde Löjtnanten Pace Hårleman d.y. Forsbacka, hemmanet Nordanbro om 4 öresland i Hedesunda socken, till Kyrkoherden i församlingen Johan Backmark för en överenskommen summa av 4.500 Daler kopparmynt.

Det var förmodligen tvisterna med sin styvmoder Maria Elenora Seth, samt penningknappheten för att lösa ut sina syskon från Forsbacka bruk som tvingade Hårleman att sälja det från bruket långt liggande hemmanet Nordanbro. Kyrkoherde Backmark fick dock ej så stor glädje av sitt hemmansköp, för han avled nämligen samma år.

Denne Backmark föddes 1712 i Hälsing Tuna, och var prästson därifrån, blev Kyrkoherde i Hedesunda 1750, mot all förmodan då en medsökande präst Portuan, ansågs självskriven för beattningen men genom en liten förseelse vände församlingen emot sig.

Om Backmark kan även omtalas att han 1758 anmäler för konsistoriet, hursom Överjägmästaren Rudbeck på Ön vid ett tillfälle, då Backmark besökte honom såsom sockenman i dess hus, huru sedan något af religionsmål discuterats blivit, serdelas om de H.Nattvardens begående i kyrkan. Överjägmästaren i gudlösa ord utbrustit, öfverfallit Pastorn, ej allenast med hårda oqvädningsord, utan ock med hårda slag i hufvud och öfver tinningen att Kyrkoherden deraf dårat ned på golvet och länge legat, innan han kunde komma si före. Det blev ransakning, men Rudbeck kunde av brist på bevis ej fällas.

Backmark skall hafva varit en ganska foglig och enfaldig man. Då han hade testamente av den 8 febr. 1763 med den överlevande, och hans andra hustru, Margareta Blomberg och det ej fanns några överlevande barn varken med henne, eller den föregående Catharina Moller, ärvde hon honom enligt testamente, då ingen av Kyrkoherdens släktingar klagat på testamentet, och det varit uppbud på hemmanet och ingen kommit med någon bördsrätt, eller som det står i fastebrevet: Så att egendomen således å tre allmänna ting upbuden blifit, utan att någon sedermera försport klander, varefter Fru Backmark berättigad att öfver Nordanbro hemman med des egande och tillvinnande lägenhet under Skattenatur rätt styra och råda, nu och i tillkommande tiden. Om denna Fru Backmark, vilken troligen föddes i Gävle, var säkert en Sigrid Storråda i sitt slag. Tillförde boet en ansenlig förmögenhet. Förde efter tillgängliga handlingar, tillsammans med en syster Chatarina Appelgren, ett ståndsmässigt liv på Nordanbro

där inget saknades varken i mat eller dryck, samt en mycket dyrbar uppsättning av möbler och andra värdeföremål. Hon tjänstgjorde även som bank. Betydande summor utlånades av henne, dock nästan alltid i säkra panter, oftast i guld eller silverföremål. Överjägmästaren Rudbeck på Ön måste som vi längre fram skall se, även pantsätta förmodligen släktens brudkrona vilken hamnade hos henne.

Hon var dock utsatt för bedrägeri, och fick förlora en rätt stor summa vilken hon för en släkting jämrade sig mycket för. Hon säger att hon haft flere landbönder eller jordbrukare efter förskiljde Contract, men som jag nu förnummit att sådant hvarken till mitt bästa, eller hemmanets gagn är lädande på ett ställe. Vi får förstå att det säkert var mycket spända förhållande mellan hennes arrendatorer och henne själv. Hon hade ju honom under daglig uppsikt, samt även vissa undantag från fastigheten bl.a. häst, kusk och vagn. Säkert med ständigt kiv och trätning med sina olika landbönder, såg hon sig om efter köpare till Nordanbro.

Konstigt nog blev den första köparen ingen mindre än den som betedde sig så illa mot hennes man, Hov och Jaktjunkaren Olof Petter Rudbeck på Ön, vilken köpte fastigheten på mycket goda villkor. Tiden hade väl såren, och inga andra än ståndspersoner torde no ej göra sig besvär. Ett köpebrev upprättades den 19 aug. 1776 varvid omtalade Rudbeck köpte Nordanbro för 4500 daler kopparmynt. Hon försäkrades i köpet om vissa förmåner i sin och systemns livstid bland annat att bebo stora byggningen, köket, härbret, wagnslidret m.fl. åbyggnader samt vissa åkrar och hö, halm och agnar till hennes kor.

Rudbecks betalning för hemmanet var mycket förmånligt uppgjort, säkert en följd av hans förnämliga börd som vi sedan skall se, samt "ställde sig" säkert på mycket god fot med den åldrande damen. Betalningen skulle "postvis utbetalas sedan 2 ne år tilländalupit efter min död" vilket det står i köpebrevet. Trots det goda köpet tillträdde troligt ej Rudbeck Nordanbro någon gång. Det troliga är att det uppstod allvarliga schismer dem emellan, så att han ej fick äganderätten till hemmanet från henne.

Om denna familj Rudbecks vistelse i Hedesunda kan berättas något. Denna Olof Fredrik Rudbeck född 1723 död 1800 är son till Olof Rudbeck d.y. men torde ej besitta samma begåvning som sin far och farfar, utan nöjde sig som tjänsteman i Hovstaten. Han var Överjägmästare i Västernorrland. En sådans uppgift var att arrangera Kungliga jakter. Rudbeck blev svärson åt en trolig ägare av Herrgårds på Ön, en Direktör Ström, gift med hans dotter Eva född 1730 död 1777. Ärvde troligen Ön med henne. Omgift med Margareta Christina Walstierner född 1755 i Järlåsa. Rudbeck hade bl.a. en son, Olof Petter född 1751 vilken även tillade namnet Rotenburg, vilket var hans farmors namn. Han titulerades Hovjunkare.

Gift med en Fru Lybecker från Hammarby. Olof Fredriks far Olof Rydbeck d.y. innehade stora intressen i Forsbacka bruk, vilka efter hans död övertogs av den mäktiga Pace Hårlemann d.ä. vilken var gift med en syster till Olof Fredrik, Anna Margareta. Om Rudbecks egendom säger Brukspatron A.U. Grill i ett brev: Ön består av en vacker egendom hvartill höra där belägna 7 bondgårdar med åker och äng, men har knappt med bete. Likaså omnämnes i en handling att Rudbeck anlagt en mycket kostelig trädgård på Ön, med planteringar av Ek och Bok. Även en vacker Caraktärsbyggnad omtalas, denna byggnad nedbrann omkring det senaste sekelskiftet.

Trädgårdens kosteliga och omtalade planteringar är nu endast ett minne blott, några större lövträd är det enda vilka sinnes kvar. Rester av ett lusthus kvarstod till sekelskiftet, likaså syntes även då lämningar efter en allé samt ett antal prydnasbuskar, vilka nu är bortodlade.

I denna trädgård skall enligt sägen Ankarström varit, för att utföra den gärning han en tid senare begick. Det räknades med att Gustaf III skulle taga vägen över Ön på sin hemresa från Riksdagen i Gävle, vilket han ej gjorde. Rudbeck var sen Sista arrendatorn av det enda kronofiske som funnits i Hedesunda.

Gamla recept:

Nedanstående recept är tagna ur en handskriven recept-bok från 1820 - talet.

Goräns-bakelse

Til vert och et ägg tagas

1 matsked socker

1 matsked grädda

1 matsked smör

Smöret röres til det blifver kalt. Sedan en äggegula i sender röres väl in, där efter sockret och grädden, tager man vitorna så skall de först vara vispade till hårdt skum, och sist skall de hällas i.

Sedan så mycket mjöl at det blifver en lös deg at den kan kaflas på bordet. Denna deg kan nyttjas till både bakelse och rån.

Väder - munkar

1 kvarter sötmjöl, 1/2 kvarter smör kokas med så mycket mjöl at det lossnar från pannan. Sedan får det stå och kalna, då tagas 6 ägg, et i sender röres in. Sedan det är färdigt, öses degen med en sked på plåt. Och om man vil hafva dem granna, så strör man litet socker och canel öfver och genast in i ugnen med dem.

Något från Hedesunda för 400 år sedan.

Ett historiskt arbete från 1500-1600 talen vilken tycks fallit i glömska är "Sumlen" författad av Johannes Bureus 1568-1652 en på sin tid mångbetrodd man, bl.a. lärare för Gustaf II Adolf och notarie vid Uppsala möte 1593.

Han författade 900 handskrivna sidor vilka "tiäna till Antiquiteternas exolerande" som han uttryckte sig.

Ur denna handskrift utgavs 1886 ett sammandrag i tryck om ett 90 tal sidor "hvad som för vår tid synes kunna av intresse" som utgivar-
na antecknat.

I denna lilla bok berörande hela Sverige är Hedesunda omtalad ett flertal gånger vilket synes förvånande, och tyder på att Bureus haft kontakter med Hedesunda då ytterst få anteckningar från det övriga Gästrikland finnes med.

Boken innehåller inga långa avhandlingar utan kortfattade episoder och händelser.

Troligt är att mera om Hedesunda finnes i det handskrivna arbetet varför någon med intresse för denna sak trolig fann mera uppgifter.

Här följer de uppgifter och förklaringar av vissa ålderdomliga ord arbetet innehåller. Märk att Hedesunda då stavades och uttalades an-
orlunda än i dag, påminnande om de äldres benämning "Häsunda".

Sid. 32. Båtar Näfver och Barkslädhar göras nog och väl i **Häsende**.

Kar göras i Våla.

Skäfte sälla **Häsende** fattig folket i Gäfle för salt.

Hambrunge Lakabälgh.

Barksläde=Släde med korg flätad av bark. Skäfte=Hö, framför. allt frä-
ken. Vad Lakabälgh är har ej gått att få klarhet om, något Hamränge-
borna får lista ut själva.

Sid. 63. Mins at åsen som är vidh Vesterås är kommen från Helsingl.

löper om Nore-Häsende-Hille. I Häsende Älven äro många öjar.

Sid. 64. I Vindersiö Häsende. S. är en bonde Måns Persson b:d, han tog
en orm och slog ihjäl och hängde honom up i et träd och ef-
ter 3 dagar togh han och skar bort stjärten som tjok hadhe
blifit af itreth (Gestr) och sedan han hadhe flått honom skar
han rimsor af hvijta kjötet af ormen och ladhe thet på sit
sår som han hadhe på benet thet ther ganska farligt var och
thet vart helt.

Den omtalade Måns Person är 1600 ägare till ett hemman i Österbyg-
gebo enligt en tiondelängd. Itreth=Med sannolikhet ormens gift. Kan
detta vara något för modern medicinsk vetenskap vilka söka efter
uråldriga mediciner? Såret torde vara bensår.

Sid. 66. I Häsende var en Decanus Ubsaliensis född kallad Svinjnefot,
han gaf en **korkåpa** til Häsende kyrkia och på sitt ytersta sa-
de han sijna fränder hvar han hadhe lätit inmura i Ubsala
domkyrkio en stor skatt som han lät undangöma när Konung Göstaf
kom til Reg. och lät taga mykit af the rika Påveske Pres-
de til och lät Konungen vätta skatten och mente sigh ju få
behålla halffparten. Men konungen togh altsammans kredentz fat
och annat och gaf allenast en silftalrik.

Kredentzfat=Dryckeskärl.

Sid. 82. Häsunda 3 stenar i Våknhus dören.

Kunstenar. Endast en är på senare tid känd.

Vad de kunde...

Jag satt härförliden och hörde ett föredrag om gamla tiders bruksföremål, hur de tillverkades och hur de användes. Det var inga spekulationer om hur våra stackars föregångare hankade sig fram - enligt vårt sett att se - i misär och armod, beroende på avsaknad av teknik eller att de inte visste bättre. Nej, vederbörande föredragshållare visade också inför en trollbunden publik bland annat hur en björkvidja kan vridas till ett mycket starkt och smidigt rep eller snöre, beroende på om det skall bli en klave till ett kreatur eller viras kring en visp. Med tacksamhet tänkte jag på min mor. En gång, då ålderns höst var inne för henne, tog jag hem en handfull björkkvistar, som jag repat barken av, det går så lätt i savtid, och så en ungbjörk i en blyertspennas tjocklek. Så bad jag henne visa mej hur en visp skall göras. Oj, vad det gick snabbt! I ett huj så låg den glänsande gulvit i min hand, ett hopbundit knippe med något av skogens själ i sitt innersta. Eller en ännu tidigare hågkomst: Ett gäng ungdomar skulle feja och göra värfint kring min barndoms bönhus. Alla försedda med lämpliga redskap. Men så kom en tant tomhänt, men inte handfallen. Hon gick in i köket efter en förskärare och så gick hon in i slyskogen bakom uthuset. Raskt skar hon till en knippa björkvast och en smäcker ungbjörk. I ett nu hade hon en kvast som sopade väl så rent som någon köpkvast. Ja, vad de kunde de gamla! Osökt kommer då frågan: Vad kan vi sena tiders barn lära av de äldres färdigheter? Tänk om vi skulle mäta ut ett litet stycke mark åt en karl och säga: odla upp det här området. Men du får inte begagna något verktyg som är handelsvara, inte ens en tändsticksask får du äga. Både du och jag skulle stå bet, men en karl för två tusen år sedan skulle kunna det och också kunna säga till sin kvinna: Den här odlingen skall ge oss inte bara mat utan kläder också. Tack och lov att den tiden är förbi, hör jag dig säga, om du har orkat läsa så här långt i mina funderingar. Jag önskar inte heller den tiden tillbaka. Vad jag vänder mej emot är att de blivit så orättvist värderade, de som visade att det gick att leva i vår karga natur. Inte var de några obildade klantskallar, men deras bildning låg på ett helt annat plan än vår. De kunde så mycket som inte vi kan. En omsvängning har dock skett hos gemene man vad det gäller värdesättande av 1800:talets, eller tidigare, kultur. Framsynta personer såg för sjuttio år sedan faran av att en kultur höll på att gå förlorad, så bildades Hedesunda Hembygdsförening. Varför se bakåt? Det är framåt som människan skall se, menar så många. Men varför vraka det som är vackert bara för det är gammalt? Och nog måste du väl erkänna: vad de voro vackra de gamla nytto-sakerna, förfärdigade av konstförfarna händer. Där har vi hedesundabor fina traditioner att bygga på. Jag tror att man kan säga: Ge en hedesundakvinna ett garnnystan och hon gör något av det. Eller ge en hedesundakar l en träbit och han skapar något av den.

Henning Persson.

Pilten i hemsocken

Jag minns mitt barndomshem vid stranden
där jag lyssnat till vågens sång
minns hur ljuvligt solen värmde sanden
i sommartid med Annika en lek dag lång.

Blåklint gömde sig i höga rågen
men barnen fann dem, tog dem hem till mor
över älven med en bris kom ljud från sågen
en melodi finns kvar, och i mitt hjärta bor.

Mjölmar Bergkvist, bagar Nalle fanns till hands i byn
målar Ström och snickar Söders fina eka
från taken sjöng en sotar Anders glad mot skyn
och i en verkstad syntes lille Kalle Uggle meka.

Till spelman Sjöbloms hem gick ofta färden
när älvens vågor lagt sig, i stilla sommarkväll
en vänlig liten vrå att minnas nu i onda världen
när jag söker ro en stund, vid något ensligt tjäll.

Sockenbor som vilar under kyrkans hållar
men deras röster viskar länge än i byn
de finns vid älvens strand i sena sommarkvällar
då vågen mojnar och något mörkare blir skyn.

Ångmaskiner stönade bland timmerbråten
det var Kullen, Laxen, Måns, Snappopp
jag minns dem från en rolig tid, men även barnagråten
undrar över kan våra barn se något framtidshopp.

Rune Ekman.

Kullen, Måns, Laxen och Snappopp var namnen på flottningsbåtarna
i älven.

Till JULMARKNADEN

den 5 december

mottas tacksamt gåvor!